

ВІДГУК

доктора мистецтвознавства, доцента, професора кафедри теорії та історії культури Національної музичної академії України імені П.І. Чайковського

СЕВЕРИНОВОЇ МАРИНИ ЮРІЇВНИ

та заслуженого діяча мистецтв України, лауреата Національної премії імені Тараса Шевченка, кандидата мистецтвознавства, професора,

професора кафедри музичного продакшину

Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв

СТЕПУРКА ВІКТОРА ІВАНОВИЧА

на творчий мистецький проєкт

аспіранта творчої аспірантури кафедри хорового диригування

Національної музичної академії імені П. І. Чайковського

ЯЦЕНКА ВАДИМА РУСЛАНОВИЧА

«“МАЙДАН — 2014” ВАЛЕНТИНА СИЛЬВЕСТРОВА:

ПОЕТИКА КОМПОЗИЦІЇ»,

поданий до захисту на здобуття ступеня доктора мистецтва за спеціальністю 025 «Музичне мистецтво»

Актуальність теми творчого мистецького проєкту та обґрунтованість його положень. Постать Валентина Сильвестрова є, без сумніву, знаковою для української музичної культури останньої третини ХХ – початку ХХІ століть. Його композиторська творчість набуває універсального значення в масштабах західноєвропейського та українського творчого мислення, вирізняється багатогранністю, включає як симфонічні, так і камерно-інструментальні і камерно-вокальні цикли, до яких неодноразово зверталися та продовжують звертатися наукові дослідники і виконавці. Але серед усього творчого доробку особливої значущості та унікальності набувають хорові твори Сильвестрова, які не так часто привертають увагу і музикознавців, і виконавців. Це пов'язано зі складністю музичної мови митця, яка потребує комплексного цілісного розгляду у багатьох ракурсах – жанрово-стильовому, філософсько-естетичному, художньо-світоглядному, етичному, виконавсько-інтерпретаційному,

біографічному тощо. У цьому контексті творчий мистецький проєкт та його наукове обґрунтування Вадима Яценка «“Майдан — 2014” Валентина Сильвестрова: поетика композиції» представляє особливий інтерес, оскільки здобувач вперше в українському музикознавстві звертається до вище згаданого «циклу циклів» композитора. Актуальність роботи є безумовною, а виявлення в творі фундаментальних принципів «утворення художньої цілісності» (с.10) (типових для національної і західноєвропейської культур) – новаторським. Саме холистичний підхід стає основним методологічним інструментом та ключем до відкриття таїни «художньо-естетичного і стильового виявлення творчої індивідуальності митця» (там само).

Наукове обґрунтування творчого мистецького проєкту має чітку і логічну структуру, складається зі вступу, двох розділів, висновків та великого корпусу використаних джерел (106 позицій).

Перший розділ дослідження «“Мозаїка просторів” Валентина Сильвестрова: музикознавчі виміри», присвячений розгляду основних етапів творчого шляху композитора, місця та значення хорової творчості у доробку митця, зокрема, його знакових хорових творів «Кантата» на слова Т. Г. Шевченка для мішаного хору *a cappella* (1977), «Диптих» (на тексти молитви «Отче наш» і «Заповіту» Шевченка) й «Елегія» (на вірші «Дивлюсь, аж світає...») (1995-1996). Здобувач підкреслює значущість творчого тандему двох видатних представників сучасної української культури – Валентина Сильвестрова та Миколи Гобдича, які сформували «міцну платформу для розвитку української хорової музики» (с.24).

Введення здобувачем у роботу поняття «поетика» дозволяє охопити та цілісно осмислити всю «мозаїку просторів» Валентина Сильвестрова у «контексті художньо-естетичних принципів і жанрово-стильових параметрів» (с.12). Відзначимо, що розуміння теоретичних засад поняття «поетика» є одним з найскладніших завдань у музикознавстві, але автор наукового обґрунтування творчого мистецького проєкту, Вадим Яценко, успішно вирішує його на обраному музичному матеріалі хорового циклу «Майдан —

2014», експлікуючи літературознавчі теорії ХХ століття на музикознавчий та практичний виконавський ґрунт. Введені до наукового обґрунтування понять «невимовлена» та «вимовлена» поетика, макропоетика та мікропоетика, структурно-змістовна та змістовно-смістова поетика знову підтверджують думку про холістичний підхід у дослідженні хорового циклу «Майдан — 2014» у різних його аспектах (стилю, жанру, структурно-композиційної організації, інтонаційної системи тощо) та наводять на роздуми про цілісність «звучного» і «незвучного» (за М. Аркадьєвим), що, своєї черги, надзвичайно розширює можливості у відкритті нових музичних смислів твору В. Сильвестрова, «дає змогу зрозуміти унікальність його художніх рішень і виявити шляхи поєднання “первинних і вторинних ознак музики” (В. Сильвестров)» (с.41).

Стрижнем, навколо якого розгортаються події Другого розділу, є стильовий аспект хорового циклу «Майдан — 2014» В. Сильвестрова у фокусі дослідницьких рефлексій. В. Яценко визначає загальні композиційні особливості твору та вказує на його композиторське визначення як «циклу циклів», що, «з одного боку, є цілісною композицією, а з іншого — циклічною побудовою, що містить логічні зв'язки та принципи структурування на рівні виокремлених “малих циклів”» (с.42). Абсолютно слушним є зауваження здобувача щодо «фрескової» монументальної поетики композиції, що стало подальшими жанрово-стильовими пошуками композитора у сфері хорової музики. У цьому контексті варто відмітити паралелі, які проводить В. Яценко, порівнюючи композиційні моделі «Майдану — 2014» та «Кантати» на вірші Т. Шевченка (яку В. Сильвестров назвав «іконою для слуху»). Здобувач акцентує нашу увагу на впровадженні композитором «нового типу драматургічної статичності», конфігурації «дієвих змін на мікро-рівнях протікання часово-просторових процесів і статичної загальної організації» (с.44), а саме, мікроінтонаційних процесів драматургії, які притаманні для загального «медитативного стилю» В. Сильвестрова, що є підґрунтям твору «Майдан — 2014». Вадим Яценко підкреслює

символічність звернення композитора до хорової фактури *a capella*, звучання якої є своєрідною стереофонічною організацією хорової фактури, єдиним міцним фундаментом, що «тримає» цілісність «циклу циклів» «Майдан — 2014».

Варто відзначити, що виконавська естетика твору В. Сильвестрова досить складна, вимагає від інтерпретаторів не лише реалізації всіх авторських вимог та вказівок у нотах (яких завжди велика кількість), а і зануритися у глибинну семантику музичного та поетичних текстів, особливу природу їх духовності, досягнути духовний світ людей, які існують та реалізують себе у конкретну історичну епоху, в умовах того часу і простору, що призначені їм долею. Страшні події, що презентуються у хоровому творі «Майдан — 2014», незримими нитками поєднали всіх свідомих українців, а музика Сильвестрова перетворила загальний громадянський пафос у особистісне переживання, де композитор виходить за межі відведеного йому часопростору, соціуму, культури, задля пізнання онтологічної сутності буття.

Окремої уваги заслуговує другий підрозділ Другого розділу «Функція “Гімну” як смислового фундаменту композиції». Національний гімн «Ще не вмерла Україна» завжди вважався найвищим виявом волелюбних прагнень та духовно-патріотичних устремлінь українського народу. Одночасно з цим він є тим творчим інструментом, що впливає на масову свідомість людей. «Гімн» Валентина Сильвестрова, за визначенням автора наукового обґрунтування, є авторською інтерпретацією вірша Павла Чубинського та «своєрідним стрижнем циклу циклів. Він відкриває кожний з “малих” циклів, а в останньому звучить двічі (№ 11 і № 14). Його унікальність виявляється в тому, що він постійно має нове музичне втілення (ні варіант, ні варіація) при збереженні поетичного тексту. Тож текст П. Чубинського щоразу отримує нове звучання, новий музичний образ, чим створює багатолікості образу Гімну України» (с.49).

Отже, увагу Вадима Яценка привертає семантика хорового циклу «Майдан — 2014», яка передбачає так званий «другий план», «мерехтіння»

другого смислового плану (за М. Бахтіним), необхідність зворотного прочитання музичного та вербального тексту. Чи є цей твір В. Сильвестрова за своїм стилем «метамузикою»? Так, безперечно! Здобувач на сторінках свого наукового обґрунтування доводить нам девіз композитора «Вийти за межі музики ... не покидаючи її», розглядати «Метамузику» як «семантичний обертон “над” (або “за”) музикою, що реально звучить» (с. 22). Можливо в цьому і полягає устремління композитора «дослухатися до вірша» в хоровій музиці, а виконавцю відкрити для себе та слухачів той другий смисловий план, який стає поштовхом для актуалізації нових сенсів, які резонують з новою епохою.

Відповідність публікацій і мистецьких апробацій темі творчого мистецького проєкту. Матеріали наукового обґрунтування творчого мистецького проєкту апробовано на шести міжнародних та всеукраїнських науково-практичних конференціях та круглих столах, а також висвітлено у двох статтях у наукових фахових виданнях, затверджених ДАК МОН України в галузі «Мистецтвознавство» (1. Яценко В. Р. «Майдан - 2014» Валентина Сильвестрова: загальні принципи поетики композиції // Музичне мистецтво і культура : наук. вісник / Одеська нац. муз. акад. ім. А. В. Нежданової. Одеса, 2021. Вип. 3, кн. 2. С. 54–66. 2. Яценко В. Р. «Майдан - 2014» Валентина Сильвестрова: жанрово-стильові параметри твору // Вісник Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв : наук. журн. Київ, 2022. Вип. 3. С. 266–271.).

Рівень виконання творчого мистецького проєкту.

За темою творчого мистецького проєкту презентовано концерт-іспит на здобуття освітньо-творчого ступеня доктора мистецтв «“Майдан - 2014” Валентина Сильвестрова: поетика композиції», який відбувся за участі камерного хору Львівської опери «LvivOpera Chamber Choir» (художній керівник — Вадим Яценко) 7 вересня 2022 року в Костелі святого Лазаря, м. Львів. Вибір тематики творчого мистецького проєкту Вадима Яценко тісно пов'язаний з його виконавськими пріоритетами, зумовлюється актуальністю

порушених проблем, їх причетністю до доленосних подій в історії України. Надзвичайно цікавим у концерті-іспити видається поєднання зворушливих документальних кадрів подій Майдану 2013-2014 років, закадрового співу та гри самого Валентина Сильвестрова і академічного виступу камерного хору в Костелі святого Лазаря. Такий ракурс багат шарового полотна «циклу циклів», що поєднує різні простори і часи, підсилює багатогранність авторського задуму, його музичного контексту та «витагує» на поверхню скриті смисли у виконавській інтерпретації Вадима Яценка. Вважаємо, що виконавська інтерпретація хорового циклу «Майдан — 2014» В. Яценка є потужним внеском в розвиток хорового мистецтва та відкриває перспективні вектори пошуку нових виконавських можливостей.

Висновки наукового обґрунтування творчого мистецького проєкту, до яких дійшов автор, цілком відображують основні положення роботи. Заявлені здобувачем аспекти дослідження розкриті послідовно, аргументовано і дають повне уявлення про високий рівень професійної підготовки автора. Творча пошуковість та вичерпаність аналізу, які властиві науковому обґрунтуванню, дозволяють говорити про вдалу спробу реалізувати новаторські ідеї Вадима Яценка. Усі положення та висновки наукового обґрунтування є самостійно розробленими, добре обговореними; матеріал роботи не містить жодних ознак плагіату.

Однак, хотілося б звернути увагу на певні дискусійні моменти, які, на наш погляд, залишаються у роботі своєрідними «відкритими питаннями». Виокремимо дві позиції:

1. У своєму науковому обґрунтуванні творчого мистецького проєкту Ви слушно зауважуєте про два підходи до розробки проблеми музичної поетики – *структурно-змістовний* та *змістовно-смісловий*. З роботи стає зрозумілим, що Ви віддаєте перевагу другому підходу, як вивченню «будови музичного змісту, виділенням у “художньому світі”, його “духовного змісту” (В.В. Медушевський), пізнанням “духовного шару музики” (М.Г. Арановський)» (с.33). Прошу уточнити, як саме цей підхід відбився у

аналізі «Гімнів» (№№ 1, 4, 7, 11, 14) знаного твору В. Сильвестрова «Майдан – 2014». Що є спільного, а що відмінним у музичній семантиці поезики «Гімнів»?

2. Друге питання суто практичне. Які диригентські та виконавські складнощі виникли у Вас під час репетицій та виконання твору Валентина Сильвестрова «Майдан – 2014»? Чи була у Вас можливість спілкування з автором для уточнення виконавської інтерпретації твору?

Дані запитання не применшують вагомості теоретичних наукових та виконавських методичних досягнень здобувача, навпаки, підкреслюють глибину підходу В. Яценка до твору Валентина Сильвестрова «Майдан — 2014», який розглядається та інтерпретується як з музикознавчої, так і з виконавської позиції.

Усе зазначене дозволяє зробити висновок про те, що творча та науково-дослідницька складові запропонованого Вадимом Яценком мистецького проєкту «“Майдан — 2014” Валентина Сильвестрова: поезика композиції» виконані на високому професійному рівні, повністю відповідають вимогам МОН щодо кваліфікаційного рівня доктора мистецтв. А отже, **Вадим Русланович Яценко заслуговує на присудження ступеня доктора мистецтв за спеціальність 025 – Музичне мистецтво.**

Доктор мистецтвознавства, доцент,
професор кафедри теорії та історії культури
Національної музичної академії імені П.І.Чайковського
СЕВЕРИНОВА М.Ю.

Заслужений діяч мистецтв України,
лауреат Національної премії імені Тараса Шевченка,
кандидат мистецтвознавства, професор,
професор кафедри музичного продакшину
Національної академії
керівних кадрів культури і мистецтв
СТЕПУРКО В. І.

